

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 3.

Ljubljana, dne 1. marca 1917.

Leto 47.

Kje ste, dnevi — — — ?

Šli so dnevi mimo mene
s svojo jasno radostjo,
šli so dnevi mimo mene
s svojo tiho žalostjo — —

A srce jih ni čutilo,
kakor v snu so mimo šli
in odplavali, zgubili
v daljine, temne se strani.

In srce je vztrepetalo,
kakor vzhrepenelo bi
nekam strastno, kakor v daljo
temno zaželelo bi — — —

Kje ste, dnevi, kje ste, dnevi,
s svojo jasno radostjo,
kje ste, dnevi, kje ste, dnevi,
s svojo tiho žalostjo? —

Vekomir.

Vprašanje.

»Zlata, dobra mamica,
sinko tvoj je spet doma.
V dalji sem miru iskal —
širni svet mi ni ga dal.

Zlata, dobra mamica,
kje je ljubi mir doma?« —
»»V Bogu bodeš našel mir,
sinko moj, drugje nikjer!«

Vinko.

Kapelica na Smeču.

Pripovedka. — Spisal Jos. Vandot.

III.

Pastirček Simonček je ravno preplezal strmo skalo in se je ustavil pod visoko, široko smreko, ki je rastle vrhu skale. Z rokavom si je obrisal vroči pot z obraza in se je oddihoval težko vsled naporov zadnje ure. Potem se je pa sklonil in je gledal pozorno dol v prepad, iz katerega je šumelo in bobnelo. Razločno je videl, kako je brizgala iz srede skale razpenjena voda in je padala hrumeče in bobneče globoko doli v brezdanje brezdno. Dvigala se je megla iz globeli in skalovje se je potresalo kakor v potresu. Pastirčka Simončka je obšel mraz po vsem životu. Naglo se je obrnil pa je stopil skozi gosto zarastli gozd. Sveže je bilo vse krogingrog in polno blesteče rose. Sem doli od strmih, do neba kipečih skal je véł mrzel veter, da je pričelo pastirčka res zebsti. Zato je pospešil korake in se je približal jarku, ki je zeval kraj smrekovega gozda. Ob tem jarku je zavil navzgor, in ni preteklo pol ure, pa je došel do peščene planote, ki je bila le tuptam porastla s pritlikavim, grbavim rušjem. Sveta tihota je vladala tu krogingrog. Čule so se samo škripajoče stopinje dečkove in udarjanje dolge, okovane palice ob trdo kamenje. Ta peščena planota je prešla končno v širono snežišče, ki se je raztezalo gor tik do razdrtega skalovja. Pastirček je obstal tam in se je ozrl v to mogočno, velikansko skladovje in je iskal steze, ki bi peljala med temi pečmi. A zaman jo je iskal. Pastirčka Simončka pa ni ostrašilo to. Ali ni vedel? Planinka s trinajstimi lističi ne raste ob stezi. Treba jo je poiskati na goli skali. In pastirček je premeril z očmi orjaški hrbet strmega širokega sklada in je takoj spoznal, kod se mora plaziti. Ni pomišljal dolgo. Trikrat se je prekrizal, potem pa zadržal ob strmem robu po gladki skali navzgor.

Že je priplezal precej visoko, ko se je ustavil za trenutek in se je ozrl navzdol v zeleno dolino pod sabo. Razločno je videl Rovte in je razločil vsako posamezno hišo. A najlepše se je videla pristava gospe Kuni-gunde. Stala je sredi polja, in njena streha se je svetila v solčnih žarkih. Zagledal jo je pastirček Simonček, pa je dvignil klobuček. »Juhuhu!« je zavriskal. Od vseh strani je prihajal odmev, kot bi sedeli na vseh skalah škratci pa ga oponašali.

A naenkrat se je pričelo kotaliti nad njim kamenje. Z glasnim hruščem se je motovnilo navzdol in je poskakovalo visoko in hrupno. Pastirček Simonček se je ozrl višje, pa je zagledal tropo divjih koz, ki je bežala nevisoko nad njim po ozki črti in je prožila kamenje. Naglo se je stisnil Simonček k skali, in tedaj je pričelo frčati okrog njega kakor toča. Najprvo debeli kameni, potem kamenčki, a nazadnje se je usipal pesek, dokler ni prenehalo vse in je spet zavladala mrtva tišina.

Pastirček Simonček je vstal in je zopet pogledal v dolino. Še enkrat je zavriskal. Ondi doli stoji pristava, a v njej leži bolni vitez Stojan in se

ne more geniti. Oj, počakaj le večera, vitez Stojan! Tedaj se vrne pastirček Simonček s čudotvorno planinko. Ozdraviš tedaj, pa se spet razveseliš življenja. Le počakaj, vitez Stojan! Pastirček Simonček je bil res pričnan, da doseže to, kar gre iskat na bele gore. Kako ne bi? Davi navsezgodaj je bil v cerkvi pri sveti maši. Priporočil se je tam vsem angelom in je gorko molil. In v srcu je čutil trdno zavest, da doseže čudotvorno planinko, da jo resnično doseže. Po sveti maši je pa pohitel domov. Obul si je nakovane čevlje in je vzel to dolgo palico. Nikomur ni nič povedal, kam da gre. Samo k stari Maruši je še šel v čumnato. In Maruša mu je napolnila torbo z brašnom. Trikrat ga je pokrižala, vzdihnila in rekla: »Pojdi z Bogom, Simonček. Samo pazi se in ne bodi preveč predrzen. Bog daj, da bi našel tisto zdravilo... Molila bom zate, ves dan bom molila zate. Idi, Simonček, in se srečno vrni.«

In šel je pastirček Simonček, in nihče ga ni videl, ko je odšel na gore, vesel in svest si, da doseže svoj namen. Preplezal je strme gredi Martuljeka, prehodil planoto. Ako in zdaj stoji na robu strmega hrbta široke peči... A dolgo ne... Takoj prične plezati kakor mačka po gladkih skalah. Bistro se ozira okrog sebe, če bi kje zagledal ono čudotvorno planinko. Toda na skalah ne raste niti najmanjše zelišče. Le tupatam zeleni ob razpokah boren mah. A Simonček še vedno ne obupa. Plazi se naprej in ne čuti nobene utrujenosti. Naposled dospe do navpične peči in tedaj izprevidi, da ne more naprej. Za trenutek premišlja, kaj naj stori. Vé, da mora naprej, ker nazaj mu je pot zaprta. A tudi to ga ne ustraši. Naglo se prime za ostre skale. S hrbtom se upre v steno, z nogami pa se oprijema nasprotnih skal. In tako se dviga dolgo, dolgo skozi ozko poč, viseč med nebom in zemljo. Tuintam pogleda preko roba, če bi videl nemara planinko s trinajstimi lističi. A nič! Vsled silnega napora mu teče pot curkoma z obraza, a pastirček Simonček si ga ne more niti utrniti, ker se mora upirati z rokami v gladko steno. Dolgo, dolgo se tako plazi; že cela večnost se mu zdi od tistega trenutka, ko se je pričel plaziti skozi poč. Noge se mu že tresó vsled napora, in že se boji, da obnemore prej, preden pride iz te dolge poči. In kam potem? Naravnost v črni prepad, naravnost smrti v naročje... Pastirček se strese, obide ga mraz. Toda obupa ne. Še naprej se poriva kvišku, in glej — kar naenkrat je vrhu poči, na razdrapanem vrhu široke peči. Globoko se oddahne in vesel zavriska. Ozre se okrog sebe na divje, z večnim snegom pokrito gorovje, ki se razteza okroginokrog v daljne, meglene daljave. Tudi na solnce se ozre. In tedaj spozna, da je že davno prehodilo sredino neba.

»Moram, takoj moram naprej,« si reče. »Sicer me zasači noč v tem skalovju.« — Vsede se, pa použije kos kruha in slanine. Kosček zmrzlega snega dene v usta, ker ga muči žeja, in ni studenca širom okrog med mrtvim skalovjem. Nato se pa prične spuščati po zapadnih stenah široke peči navzdol. V začetku gre lahko, ker je polica pri polici. Toda čim niže pripleza, tem nevarnejša je pot. Polic ni več, in pastirček Simonček mora za vsako stopinjo iskati varne zastave. Tuintam se prime z rokami za rob

skale in visi tako dolgo med nebom in zemljo, išoč z nogami varne stopinje. Toda, hvala Bogu! že prepleza polovico stene. Na široki polici postane in se oddahne za trenutek. Njegove oči pa iščejo okrog po skalovju čudozdravne rastline. Naenkrat se zgane in krikne na glas. Oči mu obvise na beli roži, ki raste tik pod njim sredi gladke skale.

»To je tista! To je moja planinka!« zavriska, da odjekne stotero od belih snežnikov. Že hoče kar skočiti tjadol. Toda še o pravem času se zavé. Pogleda dol in premeri z očmi razdaljo, pa žalibog spozna, da je nemogoče priti do srečonosne rastline. Dolgo ugiba in ukrepa. Toda kaj —? Rešilne misli ni. A pastirček ne obupa. Sezuje si čevlje, palico in torbo pa položi kraj sebe na polico. Sam pa se vleže na trebuh in se spušča počasi navzdol. V začetku gre gladko; toda kar naenkrat mu izpodrsne. Pastirček zakliče prestrašeno in lovi z rokami okrog sebe. Kakor blisk zdrkne navzdol in že misli, da je izgubljen. Toda hipoma, z zadnjimi močmi se zgrabi za oster rob in obvisi nad prepadom. Težko se dvigne navzgor in se oddahne, videč, da stoji na ozki polici. Ozre se okrog sebe kakor omamljen. In pri tem mu padejo oči na veliko planinko, ki cvete sredi police. Zavriskne pastirček Simonček od velike radosti in pozabi na vso grozo zadnjih trenutkov. Naglo se skloni, pa utrga z drhtečimi rokami planinko. Šteje žametne lističe in resnično — trinajst jih je.

»Našel sem jo, oh, našel!« zavpije, da jekne širom po skalovju. »Planinko s trinajstimi lističi sem našel! Oj, vitez Stojan! Veseli se! Še danes boš zdrav in se boš veselil lepega življenja. Veseli se, vitez Stojan!«

Pastirček Simonček je ves iz sebe vsled velike radosti. Niti pomisli ne, da se nahaja sredi gladkih pečin, nad strmim prepadom. Samo, da je našel čudozdravno rastlino! Kaj mu je vse drugo mar! Samo, da ozdravi vitez Stojan, pa rad premaža vse težave. Premaža te strme skale, premaža to brezdanjo žrelo in stopi vesel in zdrav pred viteza Stojana, pa mu prinese zdravilo za njegovo bolezen.

Toda naposled se pastirček Simonček le strezne. Vidi, da stoji solnce le še za ped nad gorami, in jasno mu je, da mora čimpreje splezati z nevarnih skal. Ozira se navzgor, da najde pot tja gor, kjer je pustil palico in čevlje. Toda ne najde je. Skala je navpična in gladka kakor steklo. Ozre se navzdol — pod njim zija prepad, in nikjer ni varne zaslombe. Splazi se po polici na desno in levo; toda povsod navpična stena brez najmanjšega roba. Pastirčku Simončku stopi mrzel pot na čelo.

»Zaskočil sem se,« zakliče obupno. »Zaskočil sem se, in zdaj ni rešitve zame. Gorje, oh! Našel sem planinko, pa izgubil življenje... In vitez Stojan ne ozdravi nikoli!«

Pastirčku Simončku se zježijo lasje. Krčevito stisne planinko k prsim in zastrmi obupno na gladke skale, ki strmé vanj okrog in okrog. »Zaskočil sem se,« si spet dé, in blede ustnice mu zdrgetajo. »Izgubljen sem, ako me ne reši angel varih...«

Izprevidi pač, da je vsak poizkus zaman. Stisne se k skali in strmí predse v globoki prepad. Na ozki polici je komaj toliko prostora, da more

nepremično stati. A niti sestri ne more. Z desnico se drži za skalo, da ne bi omahnil; z levico pa drži krčevito planinko s trinajstimi lističi. Sam ne vé, kaj naj stori; sam ne vé, kako naj ukrene. Samo to mu je jasno, da se je zaskočil, da ne more ne naprej, ne nazaj.

»Dobrotni Bog, usmili se me!« zaihtí goreče in pogleda v modro nebo nad sabo. »Usmili se me, ko sem našel čudotvorno zelišče. Usmili se me in mi pošlji angela, ki naj me ponese preko tega strašnega kraja. Če ne, dobrotni Bog, umrem tu...«

Pastirček Simonček je molil, kakor še nikoli v svojem življenju. Gorko je molil in je bil trdno prepričan, da se zdajci odpro nebesa, da priplava zlat angel in ga ponese tjadol na varno zemljo. A nebesa se ne odpró. S strahom gleda pastirček, kako je zašlo solnce za daljne gore. Vidi, kako se mračí dolí v dolini vednobolj. Že ne razločuje več vasice tamdoli. Zavila se je v temni mrak. Gore pa še žaré. Vedno više se vzpenja rožni žar; poljubuje še daljne vrhove in ugasne hipoma. Nad pastirčkom pa tedaj krikne nekaj presunljivo. Čuje prhutanje močnih kríl in s strahom zagleda velikega orla, ki kroži nevisoko nad njim. Pastirček Simonček se obupno stisne še tesneje k mrzli skali. Prepričan je, da ga napade silni orel in ga odnese visoko v nepristopno gnezdo, kjer čakajo njegovi lačni orličí. Brez orožja je pastirček Simonček in niti palice nima pri sebi, da se brani. A orel kroži nekaj časa nad njim; potem se pa spustí niže in izgine v mraku.

Za trenutek se oddahne pastirček Simonček. Toda že v naslednjem hipu se spomni svojega obupnega položaja. Noč se je spustila na mrzle skale, in na nebu so zagorele zlate zvezde. Mraz je zavel z mrzlih snežišč, in ubogegega pastirčka je zazeblo, da se je pričel tresti na vsem životu. »Usmili se me, ti dobrotni Bog, usmili se me!« je klical obupno v temno noč. A nič se ni zgánilo širom okrog. Le njegov glas je odmeval od mrtvih skal in se glasil tako strašno, da so se ježili pastirčku lasje. Zato je rajši umolknil. Drgetajoč se je stisnil k mrzli skali in je molil neprenehoma. Samo to je še prosil Boga, naj mu dá toliko moči, da ne obnemore, samo nocoj ne obnemore. Jutri že mogoče pride rešitev; jutri pa poizkusi vse, da spleza iz tega groznega kraja.

Izza gorâ je prisvetil mesec. V njegovi bleđi luči je videl Simonček komaj razločno bližnje skalovje, a prepad pod njim je postal še groznejši. Pastirček je mižal in je molil neprenehoma. Sam ni vedel več, koliko časa je že stal na ozki polici; vendar pa se mu je zdelo, da je minila že cela večnost od takrat, ko je našel čudozdravno planinko. Toda naenkrat se zgane. Zazdi se mu, da sliši globoko tam dolí za Akom klíce. Odpre oči, pa posluša pozorno. In tedaj sliši razločno, kako vpije nekdo tam dolí: »Simonček, oj, Simonček!«

Pastirček zakliče na glas vsled srčne radosti. Kri, ki mu je že zastajala v žilah, prične spet krožiti. Glej, ljudje so ga prišli iskat. Povedala jim je gotovo stara Maruša, da je šel na gore. Pa ker ga ni domov, so se

prestrašili, pa so ga šli iskat, da ga rešijo, če je še pri življenju. Oj, ta mati Maruša! Dobra mati Maruša!

»Simon... oj, Simonček!« kliče glas tam doli za Akom. Simonček posluša, kakor bi ne hotel verjeti lastnim ušesom. Toda naposled le uvidi, da je tam doli resnično človeški glas, ki ga kliče. Razveseli se ga tako, da se razjoče na glas. »Oj, ljudje!« zakliče na ves glas. »Rešite me, rešite!«

Glas tamdoli utihne za trenutek. Potem pa nadaljuje: »Kje si, Simonček, Simonček?«

»Zaskočil sem se!« zavpije pastirček. »Na široki peči sem se zaskočil. Naprej ne morem, nazaj ne morem... Rešite me, oj, rešite me!... Planinko sem našel, tisto — tisto... Rešite me!«

Glas tam doli molči dolgo časa. Pastirček Simonček postane nestrpen, pa vpije venomer tja dol: »Rešite me! Rešite!« — Naposled se oglasi spet neznani glas za Akom: »Rešimo te, Simonček. Drži se kolikor moreš, drži se. Rešitev je blizu in dan je tudi blizu... Drži se, Simonček!«

Iz teh besedi spozna ubogi pastirček, da ga pred dnem ne morejo rešiti. Izprevidi tudi sam, da ponoči ne more nihče na skalovje. Toda sam Bog vedi, ali bo zdržal do belega dne? Sam Bog vé, kdaj mine ta strašna noč. — Pastirčka stresa vedno huje, da mu šklepečejo zobje. Noge in desnica mu odrevené tako, da se le še komaj, komaj zdržuje. Loteva se ga zaspanec, in tupatam mu že zdrkne glava na prsi. A še pravočasno ga vzdrami glas, ki kliče v enakih presledkih za Akom: »Simonček, Simonček!« — In tedaj se vzdrami, pa gleda prestrašeno okrog sebe. Zapazi globoko doli majhen, komaj viden ogenj, in pri pogledu nanj ga strese mraz še huje. »Dobrotni Bog, usmili se me!« zaječi. »Usmili se me in daj mi dočakati jutra.«

Počasi mineva čas. Zvezde na nebu žare vedno jasneje, in mesec pluje počasi k zahodnim goram. Mraz pritiska vedno silneje, in pastirček Simonček že ne čuti več rok in nog. Odrevenele so mu popolnoma. Misli se mu prično mešati, in nazadnje že ne vé več, kje se nahaja. Zdi se mu, da se je zakril ves svet pred njim v gosto meglo, in širom nikjer ni nobene zvezdice več. »Kje sem?« zajeclja ubožec. »Ali sem šel iskat Ciko, ki mi je ušla? Ali sem se izgubil sam? Ali pojdem, naprej pojdem, pa pogledam...«

Pastirček Simonček hoče stopiti naprej. A tedaj zavpije glas za Akom: »Simonček, hoho, Simonček!« — Pastirček se zdrzne in se zave. Spozna, kje da je, in spozna tudi, da bi se bil lahko zvalil naravnost v prepad. »O Bog dobitni, varuj me!« si reče z grozo v srcu. »Ne daj, da končam tako žalostno...«

Potem se mu zmešajo spet misli. Zdi se mu, da je v koči tam kraj vasí. Njegova mamica ga češe in ga boža po licih. »Siromak si, Simonček,« pravi mamica in glas ji je mehak. »Siromak si, kakor je tvoja mamica, kakor je bil tvoj oče... Pa ne boj se, Simonček. Že pride čas, ko ne boš več siromak. In tedaj se spomni mamice, ki bo že počivala v grobu. Reva je bila tvoja mamica in je trpela dosti...« In mamica ga češe lju-

beznivo in se mu smehlja. A Simonček je srečen, tako srečen! Saj ima mamico, zlato mamico...

»Mamica!« krikne tedaj pastirček Simonček nad prepadom z drhtečim glasom. Že hoče spustiti rob skale in objeti mamico. A tedaj zakliče tam spodaj glas presunljivo: »Simonček, hoho, Simonček!« — Pastirček se predrami, pa pogleda z motnimi očmi okrog sebe. Izginila je megla in tudi noč je izginila. Krvavo se svetijo vrhovi snežnikov v jutranji zarji, in dan se dela. Samo to vidi pastirček Simonček, a drugega nič. Nič več ne vé, kje je. A vendar se še vedno drži krčevito za skalo s premrazeno, otrplo roko. Samo enkrat se mu zazdi, da čuje nad sabo človeške glasove. Začuti, kako se ga je nekaj dotaknilo, a sam ne vé, kaj je. Kakor v sanjah zgrabi tisto in tedaj se domisli, da je to najbrž vrv. Ovije si zanko okrog pasu in spusti skalo. In tedaj se mu zazdi, da ga vleče nekaj kvišku, vedno više, više... A potem mrak in noč in — — — (Konec prihodnjíč.)

Skrivnostni ključek.

(Dr. A. Pavlica.)

Andrejček je prišel v mesto v šolo. Spremili so ga ljuba mamica, pa so mu ob slovesu rekli: »Drejček, glej, da ne izgubiš ključa od skrinje!« Andrejček ni bil še nikoli gospodar; a sedaj, ko je imel ključ in ko si je skrinjo sam odklepal in zaklepal, je čutil, da je gospodar. V skrinji so mu skrbna mamica vso obleko lepo uredili, in Andrejček je sedaj prvikrat v življenju vse sam vedel, kaj je njegovo. Zato pa je skrbno hranil ključ.

Prvi dan, ko je prišel v mesto k tujim ljudem, zlasti še, ko so se ljuba mamica od njega poslovili, je bil Andrejček žalosten. Zvečer bi bil najrajši jokal. Ko je legel v tujo posteljo, je zares potočil na skritem nekaj gorkih solzic. Zaspal je v žalosti; a v spanju se mu je zdelo, da mu ključek govori na ušesa tolažilne besede:

»Ne joči! Glej, jaz sem še manjši od tebe, pa sem že veliko sveta prehodil in mnogo poizkusil. Kaj žaluješ po domu? Tisti je kaj vreden, ki je na svetu kaj poizkusil. Moja domovina je daleč, daleč na gornjem Štajerskem. V štajerskih rudnikih so moji bratci in moje sestrice, kakor si se učil v šoli. Od tam sem prišel v strašne peči, kjer so me dobro obdelali in izbistrili. O tem peklu, ki sem ga takrat prestal, ti ne morem vsega povedati. Strah bi te pretresel, ko bi ti vse povedal. Toda vse treba potrpeti, ako hočemo kaj pravega postati. Čim večje je trpljenje, tem lepše in prijetnejše je potem življenje. Naša vrednost se mora v ognju trpljenja preizkusiti. Tako je bilo z menoj. Tako bo s teboj.

Ko sem prestal strašno preizkušnjo, sem se dolgo časa vozil po železnici proti Trstu. Veselil sem se, ko sem prvokrat zagledal Jadransko morje. V Trstu sem prišel k tvojemu sorodniku Lojzetu, ki je bil kovač. On mi je dal lepo obliko, ki jo imam še danes. Hvaležen sem mu za to in se ga večkrat spominjam. On je že davno umrl, jaz pa sem še vedno dober in trden. Tvoj sorodnik Lojze, Bog mu daj nebesa, je bil dober kovač, in tako je tudi meni vkoval vse lepe lastnosti, da me povsod čislajo. Kdor si v mladosti pridobi dobrih lastnosti in si utrdi dober značaj, bo povsod na svojem mestu in ne bo nikoli kruha stradal. Le zapomni si to, Andrejček! Sedaj ti bodo v šoli kovali značaj in ti izkušali vcepiti dobrih lastnosti, od katerih bo odvisna vsa prihodnost tvojega življenja. Zvesto poslušaj in bodi marljiv! Tako si boš pridobil potrebnega znanja, se naučil lepega vedenja in si pridobil lepih čednosti, da te bodo drugi kdaj spoštovali, in da ti ne bo treba nikoli stradati.

Kovač Lojze me je oddal v neko prodajalno, in od tam sem prišel nekega dne po železnici v Gorico. Moja prva služba v Gorici je bila v samostanu. Odklepal in zaklepal sem z bratom Ulrikom vrata, kjer so imeli shranjen kruh za samostansko družino in za uboge, ki so hodili opoludne trkat na samostanska vrata. Prihajalo jih je mnogo vsak dan, pozimi in poleti, mladih in starih, zdravih in bolnih, raztrganih pa tudi gosposko oblečenih. Vsem sem rad postregel. Mislil sem si: Tudi s teboj bi se utegnilo kdaj kaj takega zgoditi. Najrajši sem odklepal za uboge in sirote. Boš videl, Andrejček, kako boš vesel, kadar boš ti kaj dobrega storil! Med njimi, ki so prihajali vsak dan, je bil tudi neki gospod, o katerem mi je pravil brat Ulrik, da je bil iz bogate hiše. Svojo mladost je zapravil s samim igranjem, pijančevanjem in pohajanjem. Ko je postal sam gospodar, je očetovo premoženje kmalu porabil. Na nekdanje dobrostanje je spominjala le njegova obleka, ki pa je bila zdaj vsa zamazana in oguljena. Slišal sem večkrat, da je brat Ulrik govoril dijakom, ki so prihajali po kruh: »Bodite pridni, da se vam morda ne bo godilo kdaj kakor temu gospodu. Kakor si človek postelje v mladosti, tako bo ležal. Jablane, hruške in druge cepé cepi v mladosti za stare zobe!« Tako jih je učil brat Ulrik, in ne brez dobrega uspeha. Marsikateri izmed tistih dijakov je postal gospod. Ali poznaš vse časti vrednega gospoda Janeza? Glej, temu sem jaz takrat odklepal vrata za kruh. On me težko pozna, a jaz ga prav dobro poznam, in me vselej veseli, ko ga vidim. S tvojim stricem sta hodila skupaj v šolo, in kakor sem slišal, je tudi tvojemu stricu prinesel včasih kosček kruha.

Nekega dne pa so ukazali častiti redovniki razdreti tista vrata, kjer sem služil nad dvajset let. Tako sem izgubil službo, ki mi je bila prijetna in me je zelo veselila. Vrata je odnesel mizar na svoj dom. Mislil sem si, da bo treba dolgo čakati na novo službo, pa kovač Lojze je bil dober mojster in me je bil dobro izmojstril. Takrat sem spoznal, kako je dobro, da imamo v mladosti dobro šolo. Niti en dan nisem bil brez službe. Mizar me je vzel takoj v roke. Obrnil me je parkrat v roki, me nekoliko ogle-

Izdelovanje slamnatih obuval v Spodnji Idriji.

dal, potem pa zadovoljno pokimal. Tako sem prišel na krasna vrata iz orehovega lesa. Lahko si misliš, kako sem se držal. Mizar je nesel vrata v najlepšo hišo celega mesta, kjer je bila sodnija. Rečem ti pa, da sem tukaj spoznal, kako se lahko kdo moti, ako gleda le na zunanost. Hiša je bila sicer od zunaj lepa, a v njej je bila sama žalost. Jaz sem tam sodeloval, ker sem odklepal in zaklepal vrata, kjer je imel gospod sodnik shranjene cele kupe kart. Povem ti, da nisem slišal še nikoli in nikjer toliko prepirov in laži kot tukaj. Sodnik je razsojal. To se je ponavljalo dan za dnem. Uбоgi sodnik, sem si mislil, koliko svete potrpežljivosti je treba za tak posel! Najbolj me je žalostilo, ko so sedeli dečki in deklice tvoje starosti na zatožni klopi. Spominjam se dveh dečkov, ki sta stala skoraj vsakih štirinajst dni pred sodnikom. Potepala sta se po mestu in kradla. Očeta nista imela, mati pa je bila malopridna ženska, ki ni nič skrbela zanju. Vse opominjevanje sodnikovo in drugih ljudi ni nič pomagalo. Obljubila sta vse, a potepala sta se naprej in kradla le naprej. Polovico svoje mladosti sta presedela v ječi. Mlajši se je ob 17. letu na prigrvarjanje sorodnikov premislil in poboljšal. Izučil se je izvrstno čevljarstva in je sedaj eden izmed najboljših mojstrov v mestu. Starejši je pa pohajač in berač. Kar se je Janezek naučil, Janez zna. Lahko bi ti povedal iz te svoje dobe še veliko reči, ki sem jih tu doživel. Rečem ti le: Andrejček, čuvaj se slabih tovarišev! Tvoje veselje bodi od sedaj naprej knjiga in šola. Bodi vselej pokoren gospodarjem in učiteljem! Trdno upam, da boš kdaj gospod.

Izkušnje, ki sem si jih pridobil pri sodniji, so bile sicer dragocene, ker se povsod lahko naučimo lepih reči, a želel sem si vendarle, da bi me Bog rešil te žalostne službe. Bog me je uslišal, a ker nisem bil dovolj potrpežljiv, me je hkrati tudi kaznoval. Moja kazen je bila ta, da sem se bil izgubil. V šolskih ulicah, kjer je bilo sodišče, sem padel gospodu sodniku na tla. Ležal sem žalostno na tleh. Mimo mene so korakali dijaki v šolo. Tvoj stric, ki je hodil takrat v gimnazijske šole in stanoval v dijaškem zavodu, me je pobral in shranil. Lahko si misliš, kako sem bil vesel, da sem prišel pridnemu dijaku v roke. Tako sem prišel v dijaški zavod, in tu se je začelo zame spet prijetno življenje. Tvojemu stricu je naredil mizar lep zabojček, kjer je hranil dijak razne knjige, časopise in — skrivnosti. V ta zabojček je postavil mene za stražnika. Komur sem jaz odprl, mu je bilo odprto; komur pa sem zaprl, mu je bilo zaprto. Moralo je pač že tako biti, ker so bile v zabojčku shranjene včasih tudi reči, o katerih je prav, da jih niti predstojniki ne poznajo. Tega mnenja je bil takrat tvoj stric, in jaz sem tvojega strica rad imel. Prišel je pač včasih zraven kak predstojnik in bi bil rad kaj pogledal v zabojček, a jaz sem se trdno držal tvojega strica in se nisem hotel vdati. Služba je služba. Vojak, ki je na straži, ne sme gledati na osebe. Doživel pa sem v tem zavodu marsikaj lepega in prijetnega. Prihajali so v zavod prav mali dečki, kakor si ti, Andrejček, sedaj. Včasih so se še jokali, ko so jih starši oddajali predstojnikom. Skoraj vsi pa so pozneje postali imenitne osebe: duhovniki,

celo škofje, uradniki, zdravniki itd. Največ je bilo iz tega zavoda duhovnikov. Le ozri se okrog po mestu in po deželi. Skoraj vse, kar se imenuje gospod, je bilo v tem zavodu. Vse sem jaz tu videl kot male pobiče. V jerhastih hlačicah in gorjanskih škorenjcih je skakalo po dvorišču malo fantè, sedaj pa le poglej, kako se postavlja v najvišji službi! Moje največje veselje je bilo gledati, kako so se ti fantički pridno učili in kako so naglo napredovali. Le s pridnostjo so postali to, kar so danes. Zapomni si to, Andrejček! Med najpridnejšimi je bil tvoj stric, in predstojniki so ga najrajši imeli. Moje mnenje je bilo že takrat: Ta bo gotovo kdaj kaj imenitnega postal. Zato sem se ga z veseljem držal, in ni mi žal. Ko je šel kasneje tvoj stric v visoke šole, sem hodil jaz povsod ž njim. Videl sem lepa mesta in ves njih sijaj. Veselil sem se njegovih dobrih uspehov in lepih časti, ki jih je dosegel. Pridobil sem si trdno prepričanje, da le tisti kaj postane, ki je res priden in pokoren svojim predstojnikom.

Tvoj stric me je izročil, ko so tebe odpravljali v šolo, tvoji mami z besedami: »Napravite mu skrinjo, in kovač naj preskrbi ključavnico tako, da bo ta ključek dober. Andrejček naj ima za dobro srečo prav ta ključek, ki je mene tako zvesto spremljal na vseh potih. Upam za trdno, da se bo pridno učil in da bo pokoren predstojnikom. Blagoslov božji naj bo ž njim!« Tako je tvoj stric govoril, in jaz sem se veselil, da me je tako pohvalil. Tudi tebi, Andrejček, hočem zvesto služiti in te spremljati z dobrimi sveti, tolažbo in s pomočjo na vseh tvojih potih. Nič ne žaluj, jaz sem s teboj! Tisti je mož, ki zna po svetu hoditi pravo pot. Veliko je treba sicer včasih trpeti, a postal boš gospod, ako boš mene vedno poslušal. Vse izkušnje, ki sem si jih nabral, bodo tebi v korist in v bodrilo. Pomni, kar sem ti povedal, in loti se hitro dela. Kdor čvrsto in dobro začne, je že napol končal.«

Tako je ključek končal svoje pripovedovanje Andrejčku na ušesca. Andrejček je začel delati že v postelji dobre sklepe. Nič več ni žaloval po domu. Razmišljal je le, kako bo z učenjem hitro in dobro začel. Še napol v snu zasliši trdo obračanje ključa pri vratih. Gospodinja vstopi in reče: »Drejšek, dobro jutro! Hitro pokoncu, da se napraviš v šolo!« Andrejček poskoči in se naglo napravi. Predvsem vzame v roke mali ključek, ga nekoliko ogleduje, potem pa ga skrbno vtakne v žep in sede takoj k mizi, da si uredi knjige in pripravi za šolo. Začne tudi takoj čitati ter ogledovati podobe v šolskih knjigah. Niti zgane se ne od mize, dokler mu gospodinja ne prinese kave. Po šoli je bil takoj spet na svojem mestu. Gospodinja je rekla gospodarju: »Takega pa nismo še imeli!« Andrejček je bil ves drugačen kot doma. Po pravici moramo povedati, da ga v domači vasi ni bilo bolj razposajenega, samoglavnega in togotnega dečka kot Andrejček. Mamica so se nad njim večkrat jezili, češ, da je bil že pri sv. krstu nepokoren, ker da ni dobil imena svojega rojstnega dne, ampak Andrej, ki mu ni pritikal in ki ga ni vreden. Oče so ga pravzaprav le raditega dali v mesto, da bi se ž njim več ne jezili. Domači gospod učitelj je rekel očetu, ko mu je ta razodel svojo namero: »Jože,

s fantom ne bo nič. Škoda za denar v mestu, ker je videti, da nima fant niti veselja, niti talenta!« To prorokovanje se pa ni izpolnilo. Kar čez noč je bilo drugače. Ko so prišli Andrejčkova mamica po štirinajstih dneh v mesto, so nekako v strahu stopali po stopnicah na njegovo stanovanje, ker so se bali, da jih bo gospodinja kar obsula s pritožbami. Kako so se pa razveselili, ko jim gospodinja pove, da ni imela še nikdar na stanovanju tako pridnega in dobrega dijaka, in da je Andrejček zlat otrok. Ko je prišel iz šole, so ga ljuba mamica srčno poljubili. Andrejček se je vedro smejal. Lahko si mislimo, s kakšnim veseljem so odšli mamica domov, in kako so bili oče veseli, ko so to slišali. Oče so mu bili pred odhodom v mesto zatrdili, da ne bo smel niti za božične praznike domov, ako jim gospodar ne bo pisal, da se je poboljšal. Vsega tega pa sedaj ni bilo treba. Andrejček je šel za Božič domov z očetom, ki so prišli ponj. Mamica so ga doma na pragu čakali in prišedšega srčno poljubili ter mu skrbno postregli. Že teden prej so mu sobico in posteljico pripravili. Bili so ž njim veseli, ker so videli, da je fant sedaj ves drugačen. Oče niso bili tudi pozneje z nobenim svojih otrok tako zadovoljni kot z Andrejčkom. V šolah je Andrejček izvrstno napredoval in prekosil tudi tiste, o katerih je sodil domači gospod učitelj, da imajo talent. Držal se je naukov in izkušenj svojega malega ključka. Po dovršenih šolah je postal, kakor je bilo prorokovano, gospod. V njegovih rokah so sedaj drugačni ključi, o katerih pravimo, da kar ti zaprejo, je zaprto tudi v nebesih, in kar ti odprejo, je odprto tudi v nebesih. Tisti skrivnostni ključek je pa še danes ž njim kot zvesta priča njegovih del.

Ne mučite živali!

(A. Slivnik.)

Od solca do najmanjšega črva — vse, vse povečuje vseмогоčnost božjo. Vsa brezštevilna in tako različna njegova dela nas kar silijo k temu, da ga občudujemo ter častimo. Vsaki stvari je odkazal Bog poseben namen. Stvarnik pa tudi očetovsko skrbi za vse stvari. Vsaki stvarci daje vse potrebno, da živi in se razvija tako kakor on hoče.

Človeka edinega je Bog ustvaril po svoji podobi in mu je vdihnil neumrjočo dušo. Pred človekom pa je Vseмогоčni že poskrbel za nešteto mrtvih in živih stvari, ki naj bi mu pomagale, da živi po njegovih zapovedih ter se zveliča. Med temi stvarmi so nam najbližje živali, ki so nam v tem podobne, da živijo in čutijo ter se pregibljejo. In volja dobrotnega Stvarnika je tudi, da se živali veselijo življenja. Saj je naš Zveličar učil, da za živali sam Bog po očetovsko skrbi. Rekel je: »Poglejte ptice pod nebom; one ne sejejo in ne žanjejo in tudi ne spravljajo v žitnice, in vaš Oče nebeški jih živi.« »Ali se ne kupita dva vrabca za en vinar? In vendar ne eden ne pade na zemljo brez volje vašega Očeta,« slišimo v

sv. evangeliju. In v psalmu zopet beremo: »Vseh oči so obrnjene na Te, o Gospod, in Ti jim daješ hrane ob svojem času. Ti povzdigneš s svojo roko in nasitiš z dopadenjem vse, kar živi.«

Sv. pismo dokazuje na več mestih, da Bog živali ljubi in zahteva, da jih varuje tudi človek in pametno ravna z njimi. Tako n. pr. pravi, da naj delamo šest dni, sedmi dan pa naj počivamo mi in naša živina. Istotako nam zapoveduje, da pomagajmo onemogli živali tudi, ako bi bil tisti dan Gospodov dan. »Bodite usmiljeni, kakor je vaš Oče v nebesih usmiljen!« te besede sv. pisma smemo obrniti tudi na skrb za živali.

Bog je postavil človeka za gospoda čez vse zemeljske stvari, torej tudi čez živali. Toda pod pogojem, da pravično in milo ravna z njimi. Saj tudi ne bi bilo umljivo, da bi bil dal preusmiljeni in pravični Stvarnik človeku oblast, da sme žival trpinčiti. Ako torej človek muči žival iz hudobije ali nevednosti, ravna vselej zoper božjo voljo. In ako človek, ki ga je Bog obdaril z razumom, ravna zoper njegovo voljo, ni vreden, da je človek. Tak človek je slabši kot žival, ker ravna slabše kot žival. Ako bi žival imela tako lepe dušne darove, kakršne ima človek, bi gotovo ravnala vedno tako pravično in plemenito s soživaljo, kakor ravna dober in plemenit človek.

Žival s svojimi čuti lahko človeku veliko koristi. Tako se nam n. pr. pripoveduje zgodba, da je hotel nekdo utopiti svojega psa. Dolgo časa se je boril s psom, ki se ni dal vreči v vodo. Neusmiljeno je tolkel ubogo žival. Padel pa je pri tem neprevidno sam v reko. Ko je videla zvesta žival svojega krutega gospodarja v nevarnosti, je skočila za njim, ga potegnila vunkaj, se mu dobrikala in mu lizala mokri obraz. In kaj je storil zverinski človek? Ko se je oddahnil, je spet pograbil svojega psa-rešitelja ter ga vrgel v deročo vodo. Pa zdaj je v valovih poginila plemenita žival, milo proseča usmiljenja in pomoči.

Vera in pamet nam nalagata do živali gotove dolžnosti. Teh nam pač ne bo težko izpolnjevati, ako pomislimo, da nas brezpametne živali pogosto ljubijo, nas varujejo in se vesele, ako se nam godi dobro. Posebno bi morala deca ljubiti živali, negovati jih in varovati, kajti posebno otroke imajo tudi živali rade. Toda ljubiti ne smemo samo živali, ampak vse stvari in najbolj človeka. Ako bi nam bila kaka žival ljubša od našega bližnjega, ne bi bila to prava ljubezen, temveč neumnost.

Ako bi vsi ljudje čedno ravnali z živalmi, bi kmalu izginila s sveta vsa sirovost. Saj od človeka, ki ima usmiljenje z živino, lahko pričakujemo, da je tudi usmiljen do ljudi. Ali se nam ne studi ljuti Španec, ki je najbolj vesel takrat, ko se svečano med seboj mesarijo biki? Enakih zgledov najdemo tudi doma dovolj. Kolikokrat vidimo, kako sirov hlapec neusmiljeno pretepa ubogo uprežno žival, ker ne more speljati težkega voza čez strmi klanec. Nekoč sem bil priča takega prizora. Spredaj je vlekel hlapec za uzdo konja ter ju neusmiljeno suval, zadaj jima je drugi hlapec na vse pretege strojil kožo ter nesramno klel. Toda vse suvanje in tepež, vsa kletev in pridušanje ni nič poma-

galo: zasopla in prestrašena konjiča sta napela vse svoje moči, a voz se ni genil. Prišel sem mimo, pokaral sem nespametna človeka ter ju poučil. Oprla sta se hlapca na vsaki strani v voz ter potisnila, jaz pa sem vzel vajeti v roke ter z bičem švignil po zraku. Konjiča, ki sta medtem nekoliko počila, sta skočila in v trenutku smo bili vrhu klanca, kamor sta se poprej zaganjali ubogi živali cele pol ure.

Človek, ki trpinči žival, bode istotako ravnal s svojim slabejšim bližnjikom. Komur se ne smili uboga živina, temu otrpne srce in strastna jeza ga popolnoma prevzame. Tak neusmiljenež je potem zmožen, da ubije v jezi tudi človeka. Cesar Domicijan, ki je vladal v prvem stoletju po Kristusu, je bil krut trinog. Že kot otrok je trpinčil živali in je imel

V mesnici.

največje veselje v tem, da je nabadal muhe. Pozneje je tudi kot vladar s svojimi podložnimi ravnal zelo grdo.

Že stari narodi so učili svoje otroke, da naj z živalmi ravnajo lepo. O Atencih se poroča, da so ostro kaznovali dečka, ki je izbil živali oko; kajti od tako sirovega otroka so pričakovali le to, da postane kdaj hudoben in nevaren mož.

Človek, ki je neusmiljenega srca, se ne zmeni za trpečo žival; večkrat mu je še celo všeč, da ista trpi muke. Pa s tem svojim neusmiljenim ravnanjem škoduje večkrat samemu sebi. Dokazano je, da je meso živali, ki je bila pred smrtjo trpinčena, človeškemu zdravju škodljivo. Kolikokrat se je pa že tudi prigodilo, da je usmrtila žival človeka, ki jo je dražil in mučil, ko se je hotela samo braniti.

Treba je, da živali dajemo to, česar potrebuje, in zahtevamo od nje toliko, kolikor nam more storiti. Dovoljeno nam je sicer, da žival usmrtime, ako potrebujemo njeno meso za hrano, ali pa ako nam dela žival škodo doma ali na polju. Toda usmrtiti jo moramo hitro, gotovo in pravilno, da ne trpi preveč in po nepotrebem.

Ako rabimo žival za delo, jo moramo temu privaditi. S tem moramo pa z lepo začeti in le tako bomo dosegli najboljši uspeh. Ako pa bi bila kdaj živali kazen potrebna, kaznujmo žival pravilno, trezno in ob pravem trenutku; nikoli pa ne tako, da bi preveč trpela ali se poškodovala. Marsikateri konj bi zanesljivo vozil in nosil, ako bi se z njim ravnalo razumno. Človek je pa sam kriv, ako je najti med konji več hudobnih. Nobena žival namreč ne trpi več od konja, nobene pa tudi toliko ne trpinčijo kakor konja. Večkrat trpi konj podnevi in ponoči mraz in vročino, lakoto in žejo. V zahvalo za naporno njegovo delo ga pretepa pijani voznik z bičem, ga suje in obdeluje s pestmi. In koliko pretrpi konj šele, ko mu vsled bolezni, starosti in stradanja opešajo moči!

Neumno je misliti, da le tepež žival modri in kroti. Vedne kazni napravijo žival hudobno, potuhnjeno, plašljivo, divjo in nezaupljivo. Njene moči se pri tem rabijo nepravilno, slabé ali se popolnoma uničijo. Tudi žival vé ceniti človeka, ako z njo ravná lepo, in mu rada in voljno stori, kar od nje zahteva z lepo.

Ne mučimo torej ubogih živali! Pomislimo, da se s tem zamerimo Bogu, ki je ustvaril živali za to, da se z nami vred veselijo življenja. Ako pa že moramo kako žival umoriti, ker so nekatere škodljive, bolne, za hrano in obleko nam potrebne, storimo to hitro in previdno. Saj je žival že tako dovolj uboga. Nič drugega je ne čaka nego smrt. In še to ji zadá večkrat trda človeška roka tako, da mora uboga žival po nepotrebem trpeti dolge muke, preden izdihne življenje.

Živali.

4. Maček in vrabec.

»To povej mi, vrabček, sámó,«
maček je popraševal,
»kje čez zimo boš ostal?« —
»Danes tukaj, jutri támó!«

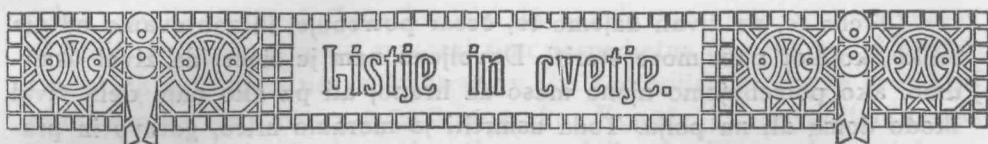
»Kje boš danes pri kosili?«
vpraša maček vrabca spet.
»Kjer bo zame dobra jed;
pri kokoših, bratec milí!«

»Kje pa danes boš prenočil?
To še, vrabček, mi povej.«
»Radoveden res si, glej;
smeha samega bi počil!

Vem: rad storil bi pregreho —
v noči pome bi prišel...
A ne boš!«... Ob tem zletel
vrabec urno je čez streho...

Janko Leban

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Izbirač.

Izbirač je slab pogajač.

Izbirati.

Kdor dolgo izbira, si slabo izbere. — Kdor dolgo izbira, mu ostane izbirek (pobere ostanek).

Izdati. (Izdajati.)

Ne izdajaj več, kot si prejel.

Veliko izdajati, malo prejemati je pot do uboštva.

Kdor več izdaja, kot mora, ne bo mogel ničesar dati, ko bi hotel.

Bolje je spravljati nego izdajati.

Kdor izdaja, mora tudi prejemati. (Kdor se iz drugih norčuje, mora potrpeti, če mu drugi enako vračajo.)

Izgovarjati se.

Kdor se (preveč) izgovarja, se obtožuje.

Kdor se izgovarja, se mu (često) godi kakor krokerju: naj se še tako pere, ostane vedno črn.

Izgovor.

Dober je izgovor, četudi je iz (bukove) trte izvit.

Če en izgovor ne pomaga, je treba poiskati drugega.

Izguba.

Izguba je sestra dobičku. — Izguba je večkrat velik dobiček.

Eden ima dobiček, drugi izgubo.

Za izgubo ni nič boljšega kot — pozabiti. — Za izgubo ni boljšega recepta (zdravila) nego: pozabiti.

Ni je večje izgube, kot je ta, če se človek sam izgubi.

Rek. Izgubo in dobiček gledati z enakim ocesom.

Izgubiti.

Nihče ne more več izgubiti nego samega sebe.

Izgubiti je laže nego pridobiti.

Večkrat se izgubi v enem trenutku, kar se v enem letu ne more nazaj dobiti.

Bolje je nekaj izgubiti nego vse.

Vse je izgubljeno, kar se vliva v luknjast (počen) lonec.

Izgubljeno je izgubljeno. — Kar je izgubljeno, se ne dá več nazaj prijokati.

Kdor ne zna izgubiti, tudi ne zna pridobiti.

Kdor nima ničesar izgubiti, lahko mirno (brez skrbi) spi.

Če se nam je kaj izgubilo, šele vemo, koliko je bilo vredno.

Izjema.

Izjema potrjuje pravilo.

Računska naloga.

Razvrstite številke 1—16 tako po predalčkih, da znaša vsota v vsaki obkrajni vrsti navzgor in povprek ravno 41.

Šaljivo vprašanje.

(Zastavil Internus.)

Pri katerem narodu je največ takih, ki pišejo ?

(Rešitev in imena rešilcev v prih. številki.)

Listnica upravnništva.

Odslej ne bomo sprejemali novih naročil posebe na prilogo »Angelček«, ker ni prvih številčk dovolj na razpolago; pač pa še na »Vrtec« in »Angelček« skupno. One p. n. naročnike, ki nam še niso poslali naročnine, prosimo, naj blagovolijo storiti to kmalu.

»Vrtec« izhaja 1. dné vsakega meseca in stane s prilogo vred za vse leto 5:20 K, za pol leta 2:60 K. — Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Pred škofijo št. 9.